

פנינים לפרשת שבוע

הזכח לחכם

"...וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבְתָם רְעָה אֶל אָבִיהֶם: וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו... וַיִּעֲשֶׂה לוֹ כְּתֹנֶת פָּסִים" מסמיכות הפסוקים, עולה כי יש קשר בין הבאת דיבתם רעה, לעשיית כתונת הפסים. נשאלת השאלה מדוע בחר יעקב לעשות ליוסף כתונת פסים, כשראה שיוסף מביא את דיבתם רעה? נראה לענות על כך על פי המובא במסכת ערכין טז. - "ואמר רבי יוחנן בן נורי: מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים לקה עקיבא על ידי, שהייתי קובל עליו לפני רבן גמליאל, וכל שכן שהוספתי בו אהבה, (כלומר אף על פי כן גדלה אהבתו של רבי עקיבא אליו יותר) לקיים מה שנאמר: (משלי ט') אל תוכח לך פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך. כך גם אצל יעקב אבינו עד עכשיו, אף על פי שאהב יעקב מאד את יוסף, בתור בן זקונים, בכל זאת לא רצה להפלות אותו משאר אחיו, כדי שלא לעורר קנאה כנגדו, כמובא במסכת שבת י: - ואמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו - נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. אולם, כאשר ראה כי "ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם", כלומר שהתאונן על אחיו בפני האב על מנת שיוכיח להם - סבור היה יעקב, כי על ידי כך גדלה אהבתם של האחים אל יוסף וממילא לא יקנאו בו כלל, לפיכך עשה לו כתונת פסים. אלא שהאחים לא הבינו את העניין כך, שלמעשה יעקב מפלה את יוסף מכולם בגלל אהבתם אליו, כי אם "ויראו אחיו כי אותו אהב מכל אחיו" הם תלו את הדבר באהבתו שלו שהוא אוהב את יוסף יותר מכולם, ולכן "וישנאו אותו..."

העיקר בעשיית המצוה

"ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי". לכאורה סדר הפסוק היה צריך להיות כתוב בדרך אחרת - ויהי יוסף בבית אדוניו המצרי ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח. אלא נראה להסביר את הסדר בפסוק כך: ישנם אנשים שאינם יכולים לעבוד את ה' יתברך, אלא כשהם עניים ואביונים, ומשהם מתעשרים מיד שוכחים הם - "וישמן ישורון ויבעט". לעומת זאת ישנם אנשים שאינם עובדים את השם יתברך אלא רק מתוך עושר והרחבה, ואילו במצב של עוני מתקיים בהם "עניות מעבירה את האדם על דעתו ועל דעת קונו". על יוסף מעידה התורה, כי "ויהי ה' את יוסף" - שהיה דבוק בה' יתברך, גם בזמן של עושר, כאשר "ויהי איש מצליח" וגם בזמן של עוני, כאשר "ויהי בבית אדוניו המצרי" - כשהיה בשפל המדרגה.

את אחי אנזכי מבקש

"וַיִּמְצְאֵהוּ אִישׁ... וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לְאָמֵר מַה תְּבַקֵּשׁ: וַיֹּאמֶר אֶת אַחֵי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ..." (לז-טז) מבקש - בפשטות הכוונה מחפש. אך נשאלת השאלה, מדוע לא השתמש במילה "מחפש"? נראה לומר כי יש בזה רמז שלעולם צריך יהודי לבקש בתפילותיו לא רק על עצמו בלבד, אלא שתשועתו תהיה יחד עם אחיו, עם כלל ישראל. כפי שאמרנו חכמינו, כשמתפללים על החולה אומרים: "המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל" (שבת יב:). זהו, אם כך, פירוש הפסוק: "את אחי" - יחד עם אחי - "אנכי מבקש" - שתבוא ישועתי יחד עם ישועת אחי כל בני ישראל. (עפ"י אור התפילה)

שמירת הלשון

(על פי חפץ חיים השיעור היומי)

אנשים המספרים רכילות, בדרך כלל מיחסים זאת למניע הנחשב בעיניהם כחיובי. אולם, על פי השקפת התורה, אין כאן אלא הליכת רכיל, ודיבורים כאלו אסורים בהחלט אלא אם כן ברור בתכלית שהמניע הוא לתועלת. המניעים לתועלת השכיחים ביותר שבגינם אפשר יהיה להתיר סיפור דברים שבדרך כלל אסור לספרם, שלושה הם:

- ☒ להזהיר אדם מפני כוונתו של מישהו אחר להזיק לו, כך שאותו אדם יוכל להתגונן מפני הנזק הצפוי.
- ☒ להודיע לאדם שמישהו גורם לו נזק עכשיו, זאת כדי שיוכל לשים קץ למצב זה.
- ☒ לספר לאדם שמישהו כבר גרם לו נזק, כך שיוכל לקבל פיצוי על הנזק (בהפסד כספי) או לפחות למנוע נזקים נוספים.

שואל ומשיב

שאלה: בחורי ישיבה שלנים בישיבה, האם חייבים להדליק נרות חנוכה בברכה בחדריהם?
תשובה: במסכת שבת כג. הובא "אמר רב ששת, אכסנאי (אורח) חייב בנר חנוכה. אמר רבי זירא... לבתר דנסיבנא איתתא אמינא השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדלקי עלי בגו ביתאי". פירש רש"י - לבתר דנסיבנא, ופעמים שהייתי אכסנאי ללמוד תורה. להלכה פסקו הטור והש"ע סימן תרעז - א' כך: אכסנאי שאין מדליקים עליו בביתו, אינו יוצא ידי חובת הדלקת נרות חנוכה בשל בעל הבית, אלא צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה. ואם מדליקים עליו בביתו אינו צריך יותר..." וכן כתב במחזור ויטרי. לכן בחורים ספרדיים שהוריהם מדליקים עליהם בביתם, יוצאים ידי חובה בהדלקת הנרות, ואינם צריכים להדליק ולא להשתתף, אעפ"י שאינם נוכחים בעת שמדליקים הנרות חנוכה. יש להוסיף, שלפי מה שכתב בשו"ת "גנת ורדים", שאורח צריך להשתתף בפרוטות עם בעל הבית, ואם יש לו חדר לעצמו צריך להדליק בפני עצמו, זה כשמשלם לבעל הבית כל הוצאות אכילה ושתייה ושאר דברים, אבל אם הוא סמוך לגמרי על שלחן בעל הבית, אין צורך לזה כלל. לפי זה נראה שבחורי ישיבה בימינו שכל מחסורם על הישיבה, תמורת תשלום חדשי או שנתי מהוריהם, יוצאים ידי חובתם בהדלקת נרות חנוכה שמדליקים באולם הישיבה, ואינם צריכים להשתתף בפרוטות.

סיכום: בחורי ישיבה ספרדיים אינם צריכים להשתתף בפרוטות ואינם צריכים להדליק לעצמם אפילו אם יש להם חדרים שלהם. ואם רוצים להדליק בחדריהם, אינם רשאים לברך, מחשש ברכה לבטלה. ובחורים אשכנזים יש שנוהגים להדליק נרות חנוכה בחדריהם בברכה.

שאלה: האם חייבים להדליק את נרות חנוכה בפתח החצר הפונה לרשות הרבים, או שאפשר להדליקם בבית?
תשובה: בגמרא מסכת שבת כא: הובא: תנו רבנן נר חנוכה מצווה להניח על פתח ביתו מבחוץ, אם היה דר בעליה (קומה שניה או יותר) מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים ובשעת סכנה מניחה על שולחנו ודיו. וכך פסק מרן בשו"ע תרע"א - ה'. במשך הגלות, בלחץ הגויים שלא התירו הדלקת נרות חנוכה, נהגו להדליק את הנרות בתוך הבית. בזמננו רבים נוהגים להמשיך במנהג להדליק נרות חנוכה בפתח הבית כלפי פנים, והתלבטו בכך הפוסקים, מדוע בזמננו ובפרט בארץ ישראל שאין את החשש מרדיפות האויבים, ממשיכים לנהוג כך. אכן יש פוסקים שהורו שלכתחילה עדיף להחזיר עטרה ליושנה ולהדליק את הנרות בפתח החצר הפונה לרשות הרבים, או בחלון הפונה לרשות הרבים, ויש שנתנו טעם ונימוק לנוהגים להמשיך להדליק את הנרות בפתח הבית כלפי פנים, וכתב בעל הדברות ועוד, כי מאחר ונהגו כן בשעת סכנה, נשאו במנהגם.

סיכום: מותר לכתחילה להדליק את נרות חנוכה בתוך הבית מבפנים בברכה, ומכל מקום מי שיכול טוב שיחזיר עטרה ליושנה להדליק את נרות חנוכה בפתח הבית או החצר הפונה לרשות הרבים.

גדולי ישראל

רבי שלמה קלוגר - נולד בשנת ה' - תקמ"ו לאביו רבי יהודה אהרן אב בית דין בקמרו, גאון, צדיק ומקובל. בצעירותו ספחווה לדיני תורה מסובכים, ויחד עם גדולי התורה זקנים ממנו בהרבה ישב אתם להוציא פסק דין. ובן "שלושים ושיש" היה כשנתקבל לרבה של קילוקוב. כשפגש את רבי יוסף יוזפא ראה זה את גאונותו, הציע לו לקחת את רבנות "בראדי" במקומו של רבי אריה לייב תאומים שנפטר לפני זמן מה, ונתן לו מכתב המלצה בפני רבי אפרים זלמן מרגלית. אם נרצה למנות מספר חיבוריו, הרי רבים הם מאוד, כמו שכתב בעצמו "תהלות לה' יש לי ערך מאה וחמש עשרה חיבורים גדולים על תנ"ך ועל כל הש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים, ושאלות ותשובות אין מספר". את זה כתב בשנת ה' - תר"ד עשרים וחמש שנה קודם פטירתו. ולא לחנם כינוהו "ותרב חכמת שלמה". רבי שלמה ציוה לפני מותו שלא יספידוהו, אבל גדולי הדור שבאו להלוויה, לא התחשבו בבבקשתו זו והספידוהו, בהסתמכם על הפסק, שגדול הדור "אם מצווה קודם מיתתו שלא להספידו אין שומעים לו".